

Adem BALKAYA, *Dede Korkut Hikâyelerinde Şiddet İşlevsel Bir Okuma*, Erzurum: Fenomen Yayıncılık, 2023, ISBN: 978-625-6470-03-3, 191 sayfa.

Dr. Öğr. Üyesi Erkan ASLAN*

Türk tarihi, kültürü, edebiyatı, sanatı, inanç sistemi vb. birçok açıdan büyük öneme sahip olan Dede Korkut Kitabı üzerine bugüne kadar oldukça önemli çalışmalar yapılmıştır. Buna rağmen anlatıların tam anlamıyla çözümlendiğini söylemek imkânsızdır. Yeni nüshaların bulunması, anlatıların derin yapısı ve yeni yaklaşımların ortaya çıkması Dede Korkut Kitabı'nı her dönemde popüler bir inceleme konusu hâline getirmektedir. Türk halk anlatılarında kahramanın yardımcıları ve âşık edebiyatı üzerine çalışmaları bulunan Kafkas Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Adem Balkaya da Dede Korkut Hikâyelerinde Şiddet üst başlığını taşıyan kitabında anlatıları psikolojik bir zeminde işlevsel açıdan ele almaktadır.

2023 yılında Fenomen Yayınları arasından çıkan kitap; Ön Söz, Giriş, Sonuç, Kaynaklar kısımlarının yanı sıra 3 ana bölümden oluşmaktadır. Yazar, Ön Söz ve Giriş bölümünde şiddet ve şiddet türleri ile ilgili kısa bilgiler verdikten sonra çalışmanın amacı ve gerekliliği üzerinde durmaktadır. Çalışmanın birinci bölümü, “Şiddet, Türleri ve Nedenleri” başlığını taşımaktadır. Dört alt bölümden oluşan bu başlıkta öncelikle şiddet kavramı araştırmacıların tanımları doğrultusunda ele alınmıştır. Bu bölümde yazar çalışmanın amacını şu sözlerle dile getirmektedir: “Aslında temel alınan referans burada işlevsel açıdan sosyolojik düzende şiddetin nerede durduğunu anlamaya çalışmaktır (s. 13). Meşru şiddet bölümünde adında da anlaşılacağı üzere özellikle şiddetin kolektif ve işlevsel bir düzende meşrulaştığından bahsedilmektedir. Daha sonra fiziksel, psikolojik/duygusal, ekonomik olarak sınıflandırılan diğer şiddet türleri ele alınmış ve bölüm, şiddetin kaynaklarının ve nedenlerinin sorgulandığı incelemeyle son bulmuştur. Ayrıca burada verilen örneklerin Dede Korkut Anlatılarından seçilmesi, bir sonraki bölüm için hazırlık görevi de görmektedir.

Kitabın ikinci bölümü *Dede Korkut Hikâyelerinde Şiddetin Görünümleri* başlığını taşımaktadır. Bölümün ilk alt başlığı olan “Fiziksel Şiddet”te yazar, karakterlerin kendisine ve başkalarına yaptığı şiddeti, esareti, cinsel şiddeti ve tanrısal şiddeti anlatılardan verdiği örneklerle ele almaktadır. Bölümün ikinci alt başlığı “Duygusal/Psikolojik Şiddet”te, küçük düşürme, tehdit, yalan, iftira, kargış gibi kavramlar ışığında duygusal şiddetin anlatılarda nasıl geçtiği tespit edilmiştir. Bölümün son alt başlığı olan “Ekonomik Şiddet”te yazar, bahsi geçen şiddet türünün tehdit unsuru olarak kullanıldığını, insanların ihtiyaçlarını karşılayamayacak hâle getirilerek bedenen bitkin duruma düşürülmek amacıyla başvuru bir şiddet türü olduğunu (s. 121) belirterek bu konuda tespit ettiği örnekleri okuyucuyla paylaşmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümü olan *Dede Korkut Hikâyelerinde Tespit Edilen Şiddetin Nedenleri ve İşlevleri*, iki alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlık şiddetin nedenlerine, ikinci alt başlık ise işlevlerine ayrılmıştır. Yazar, Dede Korkut Anlatılarından şiddetin nedenini; ad alma/ad kazanma, statü elde etme/kabul edilebilirlik, gösteri unsuru, ekonomik yoksunluk, yanlış söz ve hareketler, düzen bozma/kural ihlali, farklılık, kıskançlık gibi kavramları göz önünde bulundurarak değerlendirmektedir. Diğer alt başlık olan işlevler kısmını ise kimliği koruma, fiziksel ihtiyaçlar, yüceltme, koruma, eleştirme, cezalandırma, problem çözme, mal kazanma, eğitim, kahramana alan açma, açıklığa kavuşturma kavramları ışığında ele almaktadır. Yazar bu bölümde her bir kavram ile ilgili kısa bir giriş yaptıktan sonra, anlatılarda yer alan ilgili örnekleri vermektedir.

* Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kars/Türkiye, e.aslan36@hotmail.com ORCID ID: 0000-0002-5519-8486.

Kitabın sonuç bölümünde yazar, genel bir değerlendirmeye yer vermektedir. Balkaya'ya göre şiddetin daha çok fiziki anlamda değerlendirilmesi, dar ve yetersiz kalacağından psikolojik, ekonomik vb. şiddet türlerinin de göz önünde bulundurularak bahsi geçen olgunun her yönüyle değerlendirilmesi gerekmektedir. Yazara göre "kültür, şiddet eyleminin neden ve sonuçlarında belirleyici unsurlardan biridir" (s. 182). Kitabın sonuç bölümünde şiddete başvurma sebeplerinden birinin düzeni sağlama çabası olduğu ve bu şiddet türünün meşru olarak görüldüğünü belirtmektedir. Bu şiddet türünün genellikle boya ve aileye saldırılarda karşılık olarak kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında şiddetin anlatılardaki gerekliliği üzerinde özellikle durulmuştur. Yazar anlatılardaki gerekliliği; iktidarın sağlanabilmesi, varlığını ve bağımsızlığını koruması zeminine oturtmaktadır. Ona göre meşru bir şiddetin varlığından bahsedilebiliyorsa, Dede Korkut Anlatıları da buna iyi bir örnek oluşturmaktadır. Ayrıca yazar sonuç cümlesi olarak anlatılardaki şiddet olaylarının günümüz koşullarıyla eleştirilmesinin yersiz olduğunu belirterek kitabı sonlandırmaktadır.

Türk kültür tarihinde oldukça önemli bir yere sahip olan Dede Korkut Kitabı üzerine yapılan bu çalışma, kitap üzerinde özellikle felsefi çalışmalar yapacak olanlar için kaynak niteliğindedir ve yeni bakış açılarına, tartışmalara katkı sağlayabilir. Bununla birlikte son dönemde yapılan kimi çalışmalarda Dede Korkut metinleri için "hikâye" yerine, "destan" veya "anlatı" kavramlarının tercih edildiği görülmektedir. Yazarın diğer baskılarda anlatıların içeriğini ve yapısını göz önünde bulundurarak "hikâye" kavramını yeniden düşünmesi ve alt başlıkları derinleştirmesi oldukça yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

Balkaya, Adem. *Dede Korkut Hikâyelerinde Şiddet İşlevsel Bir Okuma*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2023.